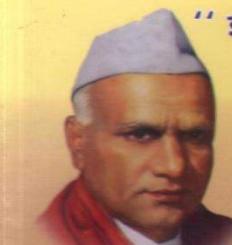

“ ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार ”
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी सांबऱ्हे

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी सांबऱ्हे

विवेकानन्द कॉलेज, कोल्हापूर
NAAC Reaccredited "A"
College With Potential For Excellence

U.G.C SPONSORED
NATIONAL CONFERENCE
ON
THE ROLE OF LANGUAGE IN MASS MEDIA

4th & 5th February 2011

VIVEK RESEARCH VOL - IV

ISBN - 978-81-921350-3-8

Organized By

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR

College with potential For Excellence by U.G.C & Short listed as 'Star College' by DST.
(Govt. Of India) AND TARUN BHARAT, KOLHAPUR As a Knowledge Partner
2011

CONTENTS

01	The Rhetoric of Advertisement : The Print Media	Miss. Vaishali Shinde	01
02	Language of Print Journalism : News Stories	Mrs. G. D. Ingle	08
03	Use of English for Advertisement in Media	Dr. S. Y. Hongekar	13
04	English in Mass Media with Special Reference to Indian Television Advertising	Mrs. S. J. Velhal	16
05	The Language of Advertisement in Media	Shri. S. M. Ruikar	19
06	News Across Languages : A Discourse - Stylistic Perspective	Shri. A. M. Sarwade	22
07	A Study of Political Cartoon in Newspaper : A Semiotic Analysis	Smt. L. A. Patil	30
08	Written Communication on Social Networking Sites	Dr. Kavita Tiwade	34
09	Keertan As a Discourse	Miss. Prabhavati Patil	36
10	माध्यमनिहाय भाषेचे बदलते स्वरूप	प्राचार्य डॉ. हिंदुराव पाटील	40
11	भाषा माध्यमातील 'रिपोर्टज'ची संकलनना	प्रा. डॉ. डी. ए. देसाई	44
12	तांत्रिक प्रगतीमुळे मराठी चित्रपट माध्यमात झालेले भाषिक बदल	प्रा. डॉ. कविता गगराणी/ श्री. उदय गायकवाड	46
13	माध्यमातील झाहिरातींची भाषा	डॉ. गोपाळ गावडे	48
14	वृत्तपत्रातील मध्यल्यांचा आणि सदर नामाखलीचा भाषिक अभ्यास	प्रा. डॉ. शिवकुमार सोनाळकर	53

माध्यमनिहाय भाषेचे बदलते स्वरूप

– प्राचार्य डॉ. हिंदुराव पाटील
विवेकानंद महाविद्यालय, कोल्हापूर

भाषा कोणी निर्माण केली? ती कधी निर्माण झाली? वस्तुंबद्दलचे आणि भावनांबद्दलचे भाषिक संकेत कोणी व कधी निर्माण केले? हे आणि अशांसारखे भाषेबद्दलचे अनेक प्रश्न भाषेच्या अभ्यासकांना सतावत आले आहेत. एकमेकांशी संवाद साधण्याच्या गरजेतून भाषा निर्माण झाली. “मानवी समाजातील घटक आपल्या मौखिक धर्णींच्या साह्याने याढूच्येने विकास-आचार ज्या साधनाने प्रकट करतात, त्याला भाषा नाव आहे.”^१ अशी प्र. न. जोशी भाषेची व्याख्या करतात.

सामान्यपणे एकत्र्या माणसाला भाषेचा उपयोग नसतो. माणसाला नेहमी व्यक्त क्वावे वाटते, ती त्याची सहजप्रवृत्ती आहे. त्याला बोलायला कोणीतीरी हवे असते, तसेच त्याला तिसऱ्या कोणाबद्दल तरी दुसऱ्याजवळ बोलायचे असते. याप्रमाणे भाषा ही एक सामाजिक वस्तू आहे. समाजाचा स्थिती-गतीचे, त्याच्या आशाआकांक्षांचे प्रतिबिंब त्याच्या भाषेत पडलेले असते. ‘आधी व उल्हास त्यात फालुन मास’, ‘त्याचे पाणिपत झाले’, ‘होता जिवा म्हणून वाचला शिवा’ हे आणि अशांसारखे वाक्यप्रचार मराठी भाषिक समुदायातच का रूढ झाले? याचे उत्तर यामुळे च मिळते.

समाज व्यवहारात भाषेला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. समाज व्यवहार सुकर क्वावा, आपले विचार व आपल्या भावना व्यक्त केल्याचे समाधान मिळावे म्हणून माणूस बोलतो, भाषेद्वारे व्यक्त होतो. अशी ही भाषा दर कोसावर बदलते असे पटले जाते. हे तंतोंतंत खरे नसले तरी विशिष्ट भूप्रदेशाची भाषा (उदा. महाराष्ट्र-मराठी) ही दुसऱ्या एखादच्या विशिष्ट भूप्रदेशाच्या भाषेहून (उदा. गुजराथ-गुजराठी) खूपच भिन्न असते. हे सत्य मान्यच करावे लागेल. थोडक्यात भाषा भूप्रदेशानुसार बदलते. परंतु एकच भाषा विविध माध्यमांद्वारे वापरली जातानाही बदलते का? हे या शोध निबंधात शोधायचे आहे. त्यासाठी भाषा कोणकोणत्या माध्यमांमध्ये वापरली जाते हे पाहिजे. आज ठळकपणे जी माध्यमे समोर येतात ती म्हणजे लिखित स्वरूपातील भाषा. उदा. साहित्य, नियतकालिके, वृत्तपत्रे यांमधील भाषा. याला आपण ‘वृत्तपत्रे’ हे माध्यम म्हणून या. दुसरे माध्यम म्हणजे ‘आकाशवाणी’. आकाशवाणीवरील वक्त्वांची किंवा निवेदकाची भाषा. याला आपण ‘दूरचित्रवाणी’ हे माध्यम म्हणजे भाषेहून वेगळी असते. तिसरे माध्यम म्हणजे ‘दूरचित्रवाणी’ व चौथे माध्यम म्हणजे ‘इलेक्ट्रॉनेक मिडिया’ हे माध्यम उदा. भ्रमणधनीवरील ‘एस.एम.एस.’ किंवा संगणकावरील ‘मेल’ किंवा ‘चॉटिंग’ या माध्यमात वापरली जाणारी भाषा.

या शोधनिबंधात एकच भाषा (मराठी) वृत्तपत्र, आकाशवाणी, दूरचित्रवाणी व इलेक्ट्रॉनिक मिडिया (भ्रमणधनी, संगणकावरील मेल व चॉटिंग) यांमध्ये कशी बदलते हे पाहायचे ठरवले आहे. म्हणून शोधनिबंधाचे शीर्षक ‘माध्यमनिहाय भाषेचे बदलते स्वरूप’ असे निवडले आहे. येथे ही गोष्ट लक्षात घ्यायला हवी की, सध्याचे युग हे संवाद माध्यमांचे युग आहे. लोकांच्या भाषेत त्यांना समजेल, उमजेल अशा स्वरूपात विविध माध्यमांमधून संवाद साधला जातो. पारंपरिक लोकमाध्यमांचा विचार केला तर किर्तन, प्रवचन, गोंधळ, भारूडे अशा माध्यमांचाही विचार करता येईल. परंतु या शोधनिबंधात माध्यमांच्या बाबतीत एक मर्यादा घालून घेतली आहे व पुढील चार माध्यमांचाच विचार करण्याचे ठरविले आहे. ती माध्यमे आहेत – (१) वृत्तपत्र (२) आकाशवाणी (३) दूरचित्रवाणी (४) इलेक्ट्रॉनिक मिडिया.

मानवी समाजाच्या विकासाबरोबर एकमेकांशी संपर्क साधण्याची साधने विकसित होत गेली. माध्यमांचा हा विकास वृत्तपत्रे, आकाशवाणी, दूरचित्रवाणी व इलेक्ट्रॉनिक मिडिया अशा क्रमाने होत गेल्याचे दिसते. असे विधान केले तर चुकीचे ठरू नये. (येथे व यापुढे इलेक्ट्रॉनिक मिडिया म्हणजे भ्रमणधनी, संगणकावरील मेल व चॉटिंग येवढेच गृहित धरले आहे.) या माध्यमांमधील पहिले माध्यम हे मुद्रित स्वरूपाचे असल्याने त्यासाठी ती भाषा व लिपी अवगत असणे आवश्यक आहे. दुसरे माध्यम श्राव्य माध्यम आहे. तिसरे दृक्श्राव्य आहे तर चौथे या तिर्हीच्या संमिश्राने बदललेले ‘लिखित-दृक्श्राव्य-तांत्रिक’ असे आहे. रोजच्या व्यवहारामध्ये वापरली जाणारी भाषा आणि माध्यमांत वापरली जाणारी भाषा यांमध्ये फरक आहे व असतो. रोजच्या व्यवहार भाषेमध्ये सामान्य संदेशाचा समावेश असतो, ठाराविक समुदाय नजरेसमोर नसतो, तांत्रिक शब्दांचा वापर सामान्यपणे केला जात नाही परंतु रोजच्या व्यवहारातील हीच भाषा जेव्हा उपरोक्त माध्यमांमध्ये वापरली जाते तेव्हा तिच्यात तांत्रिक संदेशाचा समावेश असतो. तिची रचना ठाराविक समुदायासाठी केलेली असते. तिच्यात पारिभाषिक व तांत्रिक शब्दांचा वापर असतो हे लक्षात घेतले पाहिजे.

वृत्तपत्रातील भाषा :-

‘वृत्तपत्र’ हे मुद्रित स्वरूपातील जनसंपर्काचे महत्वाचे माध्यम आहे. एखाद्या समाजगटातील वृत्तपत्राच्या खपावरून तो समाजगट किती प्रगत आहे हे जाणता येते. वृत्तपत्र या माध्यमाद्वारे विविध वयोगटातील, वर्गातील व प्रदेशातील लोकांशी संपर्क साधता येते. वृत्तपत्रे प्रादेशिक, ग्रामीण, शहरी अशा स्तरांसाठीही छापली जातात. व्यापारी दृष्टिकोणातून ही बाब ठरत असते. वृत्तपत्रातील बातमीचे स्वरूप ठरलेले असते. ते सामान्यपणे मथळा, स्थळ, दिनांक, मुख्य बातमी, तिचा विस्तार असे साचेबंद असते. मोजक्या, नेटक्या आणि माफक शब्दात एखादी बातमी जनसमुदायापर्यंत पोहचवणे सोपी गोष्ट नाही, ते बातमीदाराचे कौशल्य असते. वृत्तपत्रातील बातमीमध्ये बातमीच्या मथळ्याता खूप महत्व असते. मथळ्यातील हा भाषाबदल लक्षवेधक असतो तसेच माध्यमबदलामुळे होणारा भाषाबदल येथे स्पष्टपणे जाणवतो. उदाहरण म्हणून पुढील मथळ्यांमधील भाषिक उपयोग पाहता येईल. ‘महाराईचा वाढीव मजला’^३ (मुंबई, पुणे येथे रेडीरेक्नरचे दर वाढले त्यासंदर्भात), ‘मास्टर ब्लास्टर फायटर मध्ये सुखाय भरारी लवकरच’^४ (सचिन तेंडुलकरच्या सुखाय विमान भरारी संदर्भात), ‘कारावाईचे ‘जज’ मेंट’^५ (हायकोटनि कनिष्ठ कोर्टचे ४७ न्यायाधिश बडतर्फ केले त्यासंदर्भात), ‘कांद्याचा वांदा नाही’ (व्यापाच्यांनी कांदा खरेदीबाबतचा संप मागे घेतला त्यासंदर्भात), ‘फौज ढाण्या वाघाची, वर्ल्ड कप संघ जाहीर’ (धोणीच्या नेतृत्वाखाली वर्ल्ड कप साठीचा भारतीय क्रिकेट संघ जाहीर झाला त्यासंदर्भात), ‘फायर उमनचा मार्ग मोकळा’ (महिलांना फायर ब्रिगेडमध्ये मुंबई महानगरपालिकेत भरतीबाबत अनुमती मिळाली त्यासंदर्भात), ‘पुण्याचा पारा चढला’ (उन्हाळ्यात पुणे शहराचे तापमान वाढले त्यासंदर्भात), ‘इंडियन ऑर्इलमध्ये आगडोंब’ (मुंबई येथील इंडियन ऑर्इलच्या तेल डेपोला आग लागली त्यासंदर्भात).

वरील मथळ्यांवरून एक गोष्ट लक्षात येते ती ही की, मथळ्यांची भाषा लक्षवेधक, ओघवती, सोपी असली पाहिजे. तिने वाचकांचे लक्ष वेधून घेतले पाहिजे व तिने ती बातमी वाचण्यासाठी वाचकाला प्रवृत्त केले पाहिजे. सामान्यपणे लेखांचे निष्कर्ष हे लेखांच्या शेवटी असतात. परंतु वृत्तपत्रात बातमीचे निष्कर्ष, बातमीचे सार मथळ्यांच्या रूपाने सुरुवातीसच असते. त्यामुळे वृत्तपत्रे मथळे अधिकाधिक आकर्षक आणि नेमके कसे होतील याबाबत अतिशय दक्ष असतात. मथळ्यांत बातमीचा जास्तीत जास्त तपशील थोडक्या शब्दात देण्याचा प्रयत्न केलेला असतो. मथळा ५/६ शब्दापेक्षा अधिक शब्दांचा नसतो. योग्य व नेमका मथळा देण्यात बातमीदाराचे भाषिक कौशल्य उपयोगी पडत असते. अलिकडे मथळ्यांमध्ये इंग्रजी, हिंदी किंवा तांत्रिक शब्दांचा चपखल वापर केलेलाही दिसतो. वृत्तपत्राची म्हणून एक भाषा असते व त्या भाषेत या मथळ्यात क्रियापद नसते, त्यामुळे मथळ्यातून काळाचे निर्देशन होत नाही. दैनिक व्यवहारातील भाषा, अन्य माध्यमातील भाषा व वृत्तपत्रातील मथळ्यांची भाषा यामध्ये हा महत्वाचा फरक जाणवतो. असाच भाषिक बदल मथळ्यांनंतर येणाऱ्या बातमीच्या आशयातही असतो. बातमी थोडक्या शब्दात पण अचूक आशय व्यक्त करणारी तांत्रिक भाषाव्यवहारात न अडकता वाचकाला सहज समजेल, त्याला ती आपल्या बोली भाषेतील वाटेल, आपण मित्राशी संवाद करतोय असा आभास निर्माण करणारी असावी लागते.

आकाशवाणीची भाषा :-

कथा, काढंबरी, वैचारिक लेख इत्यादी मधील भाषा व आकाशवाणीवरील भाषा यामध्ये फरक आहे का? आकाशवाणी हे संवादाचे प्रभावी माध्यम आहे. आकाशवाणी हे पूर्णपणे श्राव्य माध्यम आहे. आकाशवाणीवर वेळेचे भान अतिशय महत्वाचे असते. तिथे सेंकंदा-सेंकंदाचा हिशेब ठेवला जातो. त्यामुळे आकाशवाणीवरील भाषेत कमीत कमी शब्दात नेमका आशय व्यक्त करणारा भाषिक मसुदा आवश्यक असतो. हे श्राव्य माध्यम असत्याने आकाशवाणीवरील भाषा श्रोत्यांचे लक्ष वेधून घेणारी असावी लागते. आकाशवाणीवर बोलणाऱ्याच्या भाषेतील स्पष्टता व गोडवाही तितकाच महत्वाचा घटक असतो. बोलणाऱ्याचे बोलणे श्रोत्याला आवडले नाही तर तो रेडिओ बंद करेल.

बोली भाषा हे जनसंप्रेषणाचे एक अतिशय प्रभावी व परिणामकारक असे माध्यम आहे. वृत्तपत्र या जनसंप्रेषण माध्यमासाठी वाचता येणे, माणूस साक्षर असणे ही पूर्व अट आहे. आकाशवाणीसाठी मात्र ही अट नसल्याने जेथे निरक्षरांचे प्रमाण अधिक आहे तेथे आकाशवाणी या जनसंप्रेषण माध्यमाचा प्रभावी वापर करता येतो. बोलभाषा आणि प्रमाणभाषा किंवा ग्रांथिक भाषा यामध्ये फरक आहे. आकाशवाणीवरील कार्यक्रमात बोलभाषा वापरण्यावर भर असतो. आकाशवाणीवरील भाषण, शृतीका, संवाद, चर्चा, मुलाखती या आणि अशांसारख्या कार्यक्रमात प्रामुख्याने बोलभाषा वापरली जाते. केवळ एकदाच ऐकून ऐकणाऱ्याला समजेल अशा पद्धतीची सोपी, छोटी, नादमय, अवणसुलभ भाषा हे आकाशवाणीवरील भाषेचे विशेष म्हणून नमूद करता येतील. आकाशवाणीवरील भाषा ही दैनंदिन वापरातील, अवहारातील भाषा असावी लागते. परंतु ती उथळ किंवा असभ्य असता कामा नये. कितीही अवघड विषय असला तरी आकाशवाणीवर तो सोप्या, बोलभाषेत, परिचित शब्दांमध्ये मांडावा लागतो.

आकाशवाणीवरील भाषण हे लिहून काढलेले, लिखित स्वरूपातील असले तरी ते निबंधाप्रमाणे असून चालत नाही. तर ते संभाषणवजा, अनौपचारिक शैलीतील असावे लागते. मुद्रित भाषिक माध्यमांमध्ये लांब पल्लेदार वाक्ये, अवघड शब्द अथवा युक्तिवाद, तपशीलवार तांत्रिक माहिती, पारिभाषिक शब्दांचा वापर चालतो. वाचक अडला, त्याला समजले नाही तर तो पुढी पुढी वाचून समजावून घेऊ शकतो. आकाशवाणीवर भाषेत हे शब्द नसते. बोलभाषेत आपण 'व' चा उपयोग करीत नाही तर 'आणि' चा उपयोग करतो. त्यामुळे आकाशवाणीवरील भाषेत 'व' येत नाही 'आणि' येतो. उदा. 'राष्ट्रपती व पंतप्रधान यांनी हुतात्मा स्मारकास भेट दिली' असा भाषिक प्रयोग न करता 'राष्ट्रपती आणि पंतप्रधान यांनी हुतात्मा स्मारकास भेट दिली' असा भाषिक प्रयोग केला जातो. आकडेवारी देताना आकाशवाणीवर '९८५ लोक हजर होते' असे म्हणण्याएवजी सर्वसाधारण 'हजारभर लोक हजर होते' असे म्हटले जाते. आकाशवाणीसाठी कितीही उत्तम संहिता लिहिली असली तरी तिच्या प्रभावी वाचनाला अनन्यसाधारण असे महत्त्व असते. आकाशवाणीवरील संहिता वाचताना सुस्पष्ट आवाजाबोरच अतिजलद किंवा अतिसंथ वाचन मूळ संहितेला मारकच ठरते. सामान्यपणे वाचनाचा वेग दर मिनिटाला १०० ते १२० शब्द इतका असावा लागते.

थोडक्यात आकाशवाणीवरील भाषा श्रवणीय, सुगम, नादमयी व ओघवती असावी. वाक्ये छोटी असावीत. आकाशवाणीवरील भाषा ही बोलभाषा असावी कारण ती आकाशवाणीवरील भाषेचा आत्मा असते. आकाशवाणीवरील निवेदक हा आपणाशी बोलतो आहे, आपल्याशी जणूकाही गपा मारतो आहे असे वाटायला हवे. 'बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय' हे ब्रीदवाक्य असणाऱ्या आकाशवाणीवरील भाषा ही बहुजनांची असली पाहिजे, अभिजनांची नक्हे!

दूरचित्रवाणीवरील भाषा :-

दूरचित्रवाणी हे दृकश्राव्य असे संवादाचे माध्यम आहे. आकाशवाणी हे केवळ श्राव्य असे संवादाचे माध्यम आहे. दूरचित्रवाणीवरील निवेदक किंवा भाषिक संप्रेषक हा प्रेक्षकास / श्रोत्यास एकाचवेळी दिसतही असतो व ऐकूही येत असतो. त्यामुळे दूरचित्रवाणी हे संवादाचे अतिशय प्रभावी असे माध्यम आहे. मुद्रित माध्यम > श्राव्य माध्यम > दृकश्राव्य माध्यम अशी भाषिक वापराची मध्यम प्रगती झाली. मुद्रित माध्यमातून भाषेने जेव्हा श्राव्य किंवा दृकश्राव्य माध्यमात प्रवेश केला त्यावेळी भाषेने तिच्या व्याकरणाचे नियम बाजूला ठेवले. बोलभाषेत आपण 'व' वापरत नाही 'आणि' वापरतो. शब्दातील अखेरच्या अक्षरावरील मात्र्याएवजी अनुसवाराचा उच्चार करतो. त्यामुळे या गोटी आकाशवाणीवरील भाषेप्रमाणे दूरदर्शनवरील भाषेतही येतातच. परंतु अंत्य अक्षरावरील मात्रा काढून अनुस्वार वाचताना अर्थाचा अनर्थ होणार नाही याची काळजी घ्यावी लागते.

आकाशवाणी व दूरचित्रवाणीवरील भाषेत बन्याच प्रमाणात साम्य असले तरी एक गोष्ट ध्यानात घ्यायला हवी आणि ती म्हणजे श्राव्य माध्यमात घटना आपणास दिसत नाही. त्यामुळे शब्दांच्या सहाय्याने त्या घटनेचे चित्र निवेदकास श्रोत्यांसमोर उभे करावे लागते. याउलट दृकश्राव्य माध्यमात (दूरचित्रवाणी) अशा वर्णनाची गरज नसते, कारण घटना आपणास चित्ररूपात समोर दिसत असते. त्यामुळेच क्रिकेटच्या एकाच सामन्याचे आकाशवाणीवरील समालोचन व दूरचित्रवाणीवरील समालोचन यामध्ये खूपच फरक पडतो. दूरचित्रवाणीवर प्रथम चित्राला बोलू दिले जाते व जिथे चित्र कमी पडते तिथेच निवेदकाने बोलायचे असते. दूरचित्रवाणीवरील निवेदकाने चित्र पडव्यावर येऊ द्यायाचे असते व लोकांचे लक्ष त्या चित्राने वेधत्यावर त्याची पूरक माहिती द्यायला सरुवात करायची असते. त्यामुळे एकाच प्रसंगावरील आकाशवाणीवरील भाषा व दूरचित्रवाणीवरील भाषा यामध्ये फरक पडतो.

प्रसंगचित्रण किंवा घटनाचित्रण थोडक्यात चित्र, छायाचित्र हे दूरचित्रवाणी या माध्यमाचे मूळ सामर्थ्य आहे. दूरचित्रवाणी या माध्यमाचा तो आत्मा आहे. त्यामुळे दूरचित्रवाणीवर चित्राला बोलू देणे, चित्राच्या माध्यमातून संवाद साधणे, संप्रेषण करणे हे अतिशय महत्त्वाचे असते. नाहीतर पाश्चात्य माध्यम प्रतिनिधी म्हणतात त्याप्रमाणे भारतीय दूरचित्रवाणीवरील बातम्या या 'टी. व्ही. न्यूज' नसतात तर त्या 'रेडिओ न्यूज ऑन टी. व्ही.' असतात असे होईल. दूरचित्रवाणीवरील बातमीमध्ये दृश्यामागील भाषेत निवेदनाचा उद्घोषणेचा आणि कथानकाचा भाव असायला लागतो. दूरचित्रवाणीवरील भाषेतील शब्दरचना, वाक्याच्या मांडणीची पद्धत यामध्ये वारंवार व जाणिवपूर्वक व वैविध्य असावे लागते. या भाषेत कधी विधान स्वरूपाची वाक्यरचना, कधी प्रश्नार्थक वाक्यरचना, कधी प्रश्नोत्तरी स्वरूपाची वाक्यरचना तर कधी थेट संभाषण असे मार्ग अवलंबावे लागतात. थोडक्यात दूरचित्रवाणीवर घटना, प्रसंगाचे चित्रण त्याला योग्य ती उपरोक्त जाणीव ठेवून दिलेली निवेदनाची जोड ती घटना किंवा तो प्रसंग जिवंत करीत असतो.

भ्रमणध्वनी, संगणकावरील मेल चॅटिंगवरील भाषा :-

भ्रमणध्वनी, संगणक ही भाषा वापराची इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे आहेत. यामधील भाषेचा वापर कसा होतो? तो अन्य माध्यमांपेक्षा

वेगळा कसा आहे हे पाहणेही महत्वाचे आहे. भ्रमणध्वनीवरील भाषा वापर पाहत असताना ‘एस.एम.एस.’ मधील भाषा वापर व संगणकामधील भाषा वापर पाहत असताना ‘ई-मेल’ किंवा ‘चॉटिंग’ मधील भाषा वापर ही मर्यादा या शोधनिबंधापुरती स्वीकारली आहे. भ्रमणध्वनीमध्ये कमी जागेत अधिक शब्द बसवायचे असतात किंवा ६४ डिजिट्सपेक्षा जास्त डिजिट्स होऊ व्यायाम नसतात, नाहीतर दोन एस.एम.एस. मोजले जाऊन दुप्पट दर आकारला जातो. या सर्वांचा परिणाम या इलेक्ट्रॉनिक माध्यमामधील भाषेच्या लिखित स्वरूपावर प्रामुख्याने झालेला दिसतो. उदा. ‘Where are you’ चा ‘Where r u’ असा लिहिला जातो. ‘I will come before you’ चा एस.एम.एस. ‘I will come By u’ असा केला जातो. भाषेच्या लिखित स्वरूपातील हा बदल मला महत्वाचा वाटतो. अशा प्रकारची अन्य किंतीतरी उदाहरणे देता येतील. परंतु विस्तारभयासाठी ही एवढीच दिली आहेत.

याचबरोबर मराठी आणि इंग्लिश किंवा हिंदी आणि इंग्लिश यांच्या मिश्रातून हिंग्लिश सारख्या मिश्रवाक्य संप्रदायाचा उदयही या इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांमुळे विशेष करून ‘ई-मेल’ मध्ये झाल्याचे निरीक्षण नोंदवता येईल.

निष्कर्ष :-

वृत्तपत्रातील भाषा, आकाशवाणीवरील भाषा, दूरचित्रवाणीवरील भाषा व भ्रमणध्वनी (एस.एम.एस.), संगणक (ई-मेल) या इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांमधील भाषा वेगवेगळी असते. माध्यमानुसार भाषा बदलत असते. भाषा बदल ही माध्यमाची मागणीच असते.

संदर्भ सूची :-

१. जोशी प्र. न., सुबोध भाषाशास्त्र, प्रथमावृत्ती, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, ८३३, सदाशिव पेठ, पुणे - ३०, पृष्ठ ४
२. महाराष्ट्र टाईम्स, १ जानेवारी २०११, पृष्ठ १
३. उपरोक्त, ५ जानेवारी २०११, पृष्ठ १
४. उपरोक्त, ८ जानेवारी २०११, पृष्ठ १

संदर्भ ग्रंथ :-

१. ‘आजच्या ठळक बातम्या’, डॉ. वाळवेकर समीरण, राजहंस प्रकाशन, पुणे
२. समाचार अर्थात प्रसार – माध्यमाची झाडाझडती, लोकवाद्यमयगृह, मुंबई
३. व्यावहारिक मराठी, काळे कल्याण, पुंडे दत्तात्रेय, निराली प्रकाशन, पुणे
४. नभोवाणी कार्यक्रम : तंत्र आणि मंत्र, पुष्टा काणे.